

СУЧАСНА МУЗИЧНА НАУКА: ІДЕЇ, МЕТОДОЛОГІЇ, ДИСКУРСИ

УДК 78.421

DOI: <https://doi.org/10.33398/2310-0583.2019.45.6.16>

Тетяна Молчанова

МОДЕЛЬ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ VOCAL COACH У КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ НАВЧАННЯ ПІАНІСТА- КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА

Молчанова Тетяна Олегівна – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри концертмейстерства, Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, Львів (Україна). E-mail: prof@molchanova.pro
ORCID 0000-0002-9187-0196

Модель фахової підготовки vocal coach у контексті наступності навчання піаніста-концертмейстера

Актуальність дослідження. У статті проаналізовано стан сучасної художньої культури з акцентом на модернізацію спеціальної професійної освіти та визначення пріоритетності компетентнісного підходу до виховання конкурентоспроможного фахівця. Впроваджено поняття «vocal coach» («тренер вокалістів»). Виявлено та обгрунтовано умови, зорієнтовані на актуалізацію мотиваційної спрямованості магістрів щодо отримання цього профілю у контексті наступності підготовки піаніста-концертмейстера. Розглянуто зміст і методи цілеспрямованого набуття іманентних знань і навичок «vocal coach», що забезпечує використання всіх ресурсних можливостей процесу навчання. Метою статті є спроба окреслити алгоритм оволодіння відповідними знаннями та уміннями, що постають базовим концептом отримання фаху «vocal coach». Методологія. Застосовано методологію системного аналізу, яка поєднала такі методи: аналітичний (грунтовне дослідження процесу підготовки музиканта цього профілю у наукових статтях світової музикознавчої літератури з цього фаху); порівняльний (для розгляду теоретичних питань з метою визначення суті та структури фаху «vocal coach»); герменевтичний (в інтерпретації понять, які стосуються фаху «vocal coach» та низки

формувань, що надають можливості диференціювати аналіз явищ, пов'язаних з цим виконавським різновидом) та обсерваційний (власний педагогічний аналіз та експеримент: аналіз навчального процесу у класах камералістики (*zespół kameralny*) музичних навчальних закладів Польщі (Вроцлав, Катовіце, Ченстохова), музичного відділення «*Misgav High School*» (Ізраїль), впровадження у навчання магістрів Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка у класі концертмейстерства випробувального курсу «*vocal coach*» з вивченням іноземних мов (4 модулі), основ вокалу на кафедрі сольного та камерного співу (за рахунок педагогічної практики у якості вокаліста-початківця). Висновки. Констатовано необхідність перегляду напрямків підготовки піаніста-концертмейстера в українських музичних вишах у контексті наступності навчання цього музиканта. На підставі аргументації необхідності підготовки *vocal coach* визначено алгоритм набуття відповідних знань і умінь, що постають фундаментальним підґрунтям отримання цього профілю. Запропоновано концепцію навчання *vocal coach* як спецкурсу або навчального курсу. Впровадження курсу продиктовано назрілою потребою підготувати конкурентоспроможного фахівця.

Ключові слова: модернізація освіти, *vocal coach*, компетентнісний підхід, послідовність, зміст, методи, знання і навички.

Постановка проблеми. Сучасний етап соціокультурного розвитку України з курсом на інтеграцію до Європейського Союзу характеризується інтенсивними пошуками можливостей модернізації загальної музично-естетичної і водночас спеціальної професійної освіти, з пріоритетністю компетентнісного підходу до вирішення основних завдань навчання. Аналіз процесів реформування освітньої системи у європейських країнах засвідчує важливість формування нової освітньої парадигми, яка має постати спільною для цілого світу.

Мовиться про інноваційні процеси у галузі освіти та науки, реформування системи вищої освіти третього тисячоліття у відповідності з новими стратегіями, визначеними вступом України до світового освітнього простору. Сучасне вище професійне навчання впливає на формування потенціалу країни, створюючи конкурентоспроможний людський капітал у кожній галузі діяльності. У цьому контексті пропонується розширення кордонів однієї з найважливіших професій – піаніста-концертмейстера.

Відмітними рисами діяльності сучасного піаніста-концертмейстера постає багатопрофільність, пов'язана з

різноманітністю виконавських напрямків, в яких він працює, а також мобільністю освітніх ініціатив та затребуваністю українських музикантів. Йдеться про такий інноваційний напрям як *vocal coach* – доволі популярний у країнах Європи та США, і відсутній в Україні. На цьому шляху рекомендується перегляд напрямків підготовки піаніста-концертмейстера в українських музичних вишах з формуванням багаторівневої системи навчання, яка скерована на:

1. процес інтеграції українських музичних навчальних закладів з провідними світовими інституціями, обмін інформацією, розуміння нових інноваційних тенденцій і напрямків спеціалізації;
2. мобільність щодо темпів навчання, вибору майбутнього фаху та формування у студентів/магістрів потреби оволодівати новими спеціалізаціями.

Все це дозволяє сприймати освіту та навчання як потужний механізм розвитку країни та важливу частину загальної тенденції європеїзації українського суспільства. Від рівня практичної підготовки піаністів- концертмейстерів до майбутньої фахової діяльності залежить успішність їх адаптації в професійному середовищі та якість виконання функціональних обов'язків. До того ж підвищений рівень попиту на музикантів з України сприяє посиленню процесів їх міграції та окреслення пріоритетів щодо виховання конкурентоспроможного фахівця.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво піаніста-концертмейстера у різних своїх проявах, визріваючи з синкретичного мистецтва спільного музикування у надрах становлення музичної культури первісного ладу (у форматі рецитації з супроводом струнними інструментами), через тривалий шлях випадкових вокально-інструментальних поєднань, їх вільної взаємодії та взаємозаміни; затим утвердження клавесину як інструмента, на якому акомпанують, а згодом і фортепіано, індивідуалізації функцій соліста та акомпаніатора, кореляцію з вокальною та інструментальною музикою, поступово отримало статусу самостійної діяльності, утвердивши себе моделлю найбільш художньо сформованої галузі виконавства. Нині воно уособлює багатовимірний вектор формування цього виконавського різновиду та підпорядковано декільком напрямкам: вокальний, інструментальний концертмейстер, концертмейстер театру опери та балету (оперний, балетний концертмейстери), концертмейстер хору, концертмейстер вокальних,

інструментальних, оперно-симфонічних, хорових, танцювальних балетних класів музичних навчальних закладів тріади: дитяча музична школа (хореографічна школа) – музичне училище/коледж (хореографічне училище) – вищий навчальний музичний заклад. До того ж жодний музичний конкурс не можуть відбутися без його попередньої роботи. Він має володіти особливими фаховими якостями, пов'язаними з необхідністю інтенціювати слухову та візуальну увагу на декілька об'єктів: виконуючи свою партію, бути у контакті з солістом або диригентом, орієнтуватися на їхню гру чи жест; відчувати себе частиною цілого у виконавському дуеті з інструменталістом, «оркестром» – у театрі опери та балету.

На сьогодні фах піаніста-концертмейстера є одним з найбільш затребуваних і найважливіших у спільному творчому процесі, характеризується соціально-психологічною специфікою, емоційно-інтелектуальною комунікативністю, фаховою мобільністю, зумовленою рисами паритетної взаємодії соліста та концертмейстера. На відміну від сольного виконавства, робота піаніста-концертмейстера залежить від різних обставин, як-от: зміни партнерів, сцени, обмеженої кількості репетицій та прискореної підготовки концертних програм, нестандартних ситуацій під час виступів та необхідності швидкісних реакцій.

Отож нині мистецтво піаніста-концертмейстера постає особливим різновидом спільного музикування, яке базується на двох детермінантах – самоцінність як складова фахової довіри до себе з вільним самовисловлюванням кожного з виконавців дуету, та єдність загального музичного простору для обох, яку визначаємо як «праця у взаємодії». І хоча тенденція до синонімії термінів «акомпаніатор» і «концертмейстер» і надалі спостерігається у працях піаністів-практиків, ще раз зазначимо, що нині доконаним фактом є те, що термін «акомпаніатор» вже втратив свої атрибутивні функції та вважається неактуальним. Саме тому трактуємо творчий тандем «піаніст-концертмейстер – соліст» як «рівноправний дует», як «мистецтво діалогу», як «працю у взаємодії», де поєднуються різні мистецькі індивідуальності з метою втілення спільних художніх завдань та створення нового формату твору.

Сучасне виконавство вже немислиме без участі піаніста-концертмейстера. На противагу солістові, привілеями якого є процес поступового вивчення твору, існування етапу «дозрівання» концертної програми, піаніст-концертмейстер зобов'язаний

досконально володіти нотним текстом від самого початку співпраці з солістом, поєднуючи своє виконання з допомогою солісту у вивченні партії – тобто володіти високими реактивними властивостями на спільний виконавський процес.

Та суттєвих обертів у світі набирають вимоги до сучасного піаніста-концертмейстера, який працює з вокалістами у театрі опери та балету, у класах сольного і камерного співу, співпрацює з вокалістами, які вийшли на самостійний шлях. Процеси формування цього різновиду виконавства на теперішньому етапі вирізняє інтенсивний пошук оновлення змісту підготовки музиканта цього напрямку, відмітними рисами якого стали, насамперед, педагогічна складова, яка включає знання граматики та фонетики мов, якими виконуються твори кантатно-ораторіального жанру, камерно-вокальні композиції та оперні клавіри, а також основних критеріїв співу. У цьому контексті переконливим прозвучить вислів відомого піаніста-концертмейстера Важи Чачави, котрий сутністю фаху сучасного піаніста-концертмейстера окреслив таку триєдність: «соліст, рівноправний партнер і акомпаніатор (*нідкреслено* – Т. М.)» [3, с. 25.]. А Evgenia Roussou, посилаючись на відомих теоретиків мистецтва акомпанементу США Martin Katz та Nielsen Deon Price, визначає п'ять провідних функцій сучасного піаніста-концертмейстера: піаніст-виконавець, соліст, акомпаніатор, вчитель, співпрацівник [За: 5, с. 512]. Співпрацівник – collaborator (англ.), «латинські корені якого є цілком очевидними, оскільки „разом” та „праця” рівномірно присутні тут, і справді, як співпрацівники ми працюємо з іншими» [4, с. 3], – витлумачує визначення Martin Katz.

Адже нині вже нормою постало виконання мовою оригіналу будь-якого оперного клавіру у театрах опери та балету, творів кантатно-ораторіального жанру, камерно-вокальних композицій. Це залишається і першочерговою вимогою у виконанні вокалістом програми на різноманітних Міжнародних конкурсах. Показником загальної культури піаніста-концертмейстера цього напрямку постає також і розуміння основних критеріїв вокального співу (точність інтонації, дикційна виразність, дихання, фразування, значення цезур і артикуляції). Часом це торкається навіть і суто технологічних проблем вокалу (знання основних закономірностей співацького апарату, техніки постановки голосу, звуковідтворення у процесі співу). Все це визначає головну скерованість фаху «vocal coach» – її педагогічну складову.

Впровадження та навчання фаху «vocal coach», формування вмінь конструктивної роботи передбачає необхідність моделювання цього процесу, потребує чіткої організації, планування та певного керування, що сприятиме якості освітнього процесу. Мовиться про визначення структурного алгоритму фахової підготовки vocal coach у контексті наступності навчання піаніста-концертмейстера на етапі завершення навчального процесу студента та виходу на освітній рівень «магістр», коли відбувається систематизація вже наявного фахового досвіду та набуття нових знань і навиків, визначення обсягу завдань, перевірка та оцінювання здобутих знань.

Отож модель конструктивної підготовки майбутніх піаністів-концертмейстерів до фаху «vocal coach» розуміємо як цілісну систему набуття відповідних знань і формування належних умінь і навиків, і, як наслідок, розвитку особистісних якостей, що в сукупності сприятиме успішному оволодінню цією професією. З огляду на окреслене вище провідними принципами структури означеної моделі визначаємо наступні:

1. принцип неподільності, згідно з яким всі структурні компоненти процесу набуття знань, умінь і навичок фаху «vocal coach» розглядаються в контексті загального процесу формування майбутнього фахівця, його навчання у магістратурі вишу, прагнення до особистісного самовдосконалення, самоактуалізації як музиканта, формування світоглядних позицій у сучасному світовому просторі;
2. принцип цілеспрямованості та мотиваційності, ідеєю якого постає визначення чіткої мети опанування цим фахом та власної мотивації;
3. принцип структурно-функціональний, який передбачає опанування системою формування вмінь, знань і навиків шляхом окреслення усіх її складових і зв'язків між ними;
4. принцип підпорядкованості, відповідно до якого кожний компонент моделі може розглядатися як певний етап набуття знань, умінь і навиків, а сама система опанування фахом «vocal coach» постає підсистемою вищого рівня.

Пропонується впровадження до програм навчання магістрів на фортепіанному факультеті вищих навчальних музичних закладів курсу, який матиме назву «Vocal coach» («тренер вокалістів»). Він охоплює дворічний курс навчання (5-6 курси) у вищому навчальному музичному закладі та покликаний підготувати магістрів до роботи у якості висококваліфікованого оперного/вокального концертмейстера європейського рівня. Курс поєднує теоретичний і практичний

напрями та може бути визначений як спецкурс або навчальний курс. Головним важелем вступу на цей курс постає чітке усвідомлення магістром свого професійного майбутнього, особистісна мотивація з орієнтацією на вибір фаху «vocal coach».

Метою курсу є підготовка піаніста до майбутньої діяльності оперного/вокального концертмейстера у театрі опери та балету, філармонії, інших концертних організацій, на кафедрі оперної підготовки вишів, котрий володітиме основами мов, якими виконуються світові оперні спектаклі, кантатно-ораторіальні композиції та камерно-вокальні твори, читанням а prima vista, розумітиме технологію співу.

Структурний алгоритм пропонованого курсу охоплює набуття таких **знань**:

1. вітчизняного і зарубіжного репертуару оперної-симфонічної (партитури та клавіри) та камерно-вокальної музики;
2. елементів вокальної та диригентської техніки;
3. специфіки роботи з вокалістами: основ співу (техніка постановки голосу, звуковідтворення у процесі співу, вокальне інтонування, точність інтонації, співацька дикція, орфоєпія; фразування, проблеми дихання, значення цезур і артикуляції);
4. класифікації співацьких голосів, їх теситурних можливостей, діапазону рухливості, тембрового забарвлення відповідного типу голосу, яскравості кожного з його регістрів;
5. форм вокальної музики (арія, арієта, аріозо, пісня, романс) та жанрів (опера, кантата, ораторія);
6. вокальної термінології;
7. оркестрової партитури, характерних особливості різних оркестрових груп і окремих інструментів, володіння образно-слуховим уявленням щодо їх темброво-динамічних властивостей, коли і прийоми звуковидобування, і педалізація скеровуються у напрямку знаходження на фортепіано відповідних тембральних можливостей кожної оркестрової групи та динамічної рівноваги у загальному звучанні оркестру;
8. відповідних теоретичних основ концертмейстерської роботи та застосування їх у своїй діяльності;
9. психологічного налаштування соліста.

та вмінь:

орієнтуватися у стилях і виконавських традиціях оперно-симфонічної музики та камерно-вокальної музики, вміти втілювати їх ідейно-художню концепцію;

знайти найбільш доцільні форми та методи раціоналізації фактури, персоніфікувати темброву різноманітність кожного з оркестрових голосів, особливості інструментальних штрихів, артикуляції, фразування, динаміки тощо, створюючи ніби нову темброво-акустичну якість виконання оркестрового твору та підпорядковуючись втіленню авторського задуму, оскільки опрацювання оперного клавіру чи виконання арії з опери є актом творчого усвідомлення та відповідного прочитання композиторського задуму, який базується на ознайомленні з партитурою та прагненні відтворити реальне звучання твору у нових інструментальних умовах (засобами фортепіано);

заспівати вокальну партію¹;

володіти навиком читання а *prima vista*;

засвоїти мови, якими виконуються твори кантатно-ораторіального жанру/клавіри світового оперного і вокального репертуару: італійська, німецька, французька (на рівні опанування фонетики, морфології та синтаксису кожної мови з метою правильного читання та вимови);

дати власну оцінку тій чи іншій проблемі та зуміти розв'язати її.

Програма курсу «Vocal coach» формується у тісному взаємозв'язку з кафедрами сольного та камерного співу, оперної підготовки, оперно-симфонічного диригування та іноземних мов. Обов'язковою умовою функціонування курсу постає контроль, який відбувається у формі посеместрового оцінювання та здачі модулів. Модулі є іноваційною педагогічною технологією, передбачаючи гнучкість навчання та чітко окреслені цілі.

Безумовно, неможливо досягнути одразу все – стати висококваліфікованим спеціалістом у всіх напрямках *vocal coach*. Тому у цьому курсі можлива диференціація та обрання вузького

---

¹ Ця необхідність легко пояснюється тим, що багато відомих музикантів (К. Ф. Е. Бах, Р. Шуман, Ф. Шопен, С. Фейнберг, Г. Нейгауз, Л. Ніколаєв) рекомендували навчатися ясного звуковеденню, виразності фразування, різноманітності інтонацій саме у співаків. А А. Рубінштейн навіть наполягав на тому, щоб його учні співали романси, акомпануючи собі: «Не зможе заспівати з сенсом – не зумієте добре грати фортепіанний репертуар»[Цит. за: 1, С. 20].

профілю – до прикладу, вивчення німецької мови та вокального напрямку Lied, чи певних стильових оперних напрямків (барокова опера, опера доби класицизму, італійська оперна школа, французька оперна школа тощо).

Висновки. Провідною ідеєю опанування фахом «vocal coach» постає розуміння мистецтва піаніста-концертмейстера як пріоритетної галузі спільного виконавства, що забезпечує його високу ефективність через формування відповідної системи іманентних навичок і знань, яка слугуватиме належному рівню спільного виконавського процесу.

Аналіз процесу реформування системи вищої освіти третього тисячоліття засвідчує необхідність вироблення нової парадигми модернізації спеціального професійного навчання (і у цьому контексті – професійної орієнтації піаніста-концертмейстера). Глобалізація інтеграційних освітніх процесів потребує формування такої моделі у кожному з фахових напрямків, яка має стати спільною для світового освітнього простору.

«Вічна радість мого фаху полягає у тому, що навчатися можна завжди. Вік немає ніякого значення, і якщо хтось відкриє двері та засвітить все наново, я із вдячністю вдихну свіжого повітря» [2, с. 72], – колись влучно висловився британський концертмейстер Джеральд Мур. У контексті висловлених пропозицій щодо удосконалення фаху піаніста-концертмейстера як не погодитися з ним?

Література

1. Савари С. Азбука аккомпанемента: уч. пособие / ред. А. Я. Гросов. Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2005. 72 с.
2. Мур Дж. Певец и аккомпаниатор. Воспоминания, размышления о музыке / пер. с англ. В. Чачавы. М. : Радуга, 1987. 432 с.
3. Чачава В. Некоторые вопросы обучения концертмейстеров. *Фортепиано*. 2003. № 2. С. 24–27.
4. Katz M. Complete Collaborator: the pianist as partner. Oxford: University Press, 2009. 304 p.
5. Roussou E. An exploration of the pianist's multiple roles within the duo chamber ensemble. *International Symposium on Performance Science. Published by the AEC*, 2013. P. 511-516.

References

1. Savari, S. (2005). Azbuka akkompnemenata: uch. posobie; red. A.Ja.Grosov. Doneck: ООО «Jugo-Vostok, Ltd». 72 s.
2. Mur, Dz. (1987). Pevец i akkompnaniator. Vospominaniia, razmyshleniia o

muzyke / per. s angl. V. Chachavy. M. : Raduga. 432 s.

3. Chachava, V.(2003). Nekotorye voprosy obucheniia koncertmesterov. *Fortepiano*. № 2. S. 24–27.

4. Katz, M. (2009). Complete Collaborator: the pianist as partner. Oxford: University Press, 2009. 304 p.

5. Roussou, E. (2013). An exploration of the pianist's multiple roles within the duo chamber ensemble. *International Symposium on Performance Science. Published by the AEC*. P. 511–516.

Molchanova Tetiana – Doctor of Art Criticism, Professor, Head of the Concertmaster's Department, Lviv Mykola Lysenko National Music Academy, Lviv (Ukraine). E-mail: prof@molchanova.pro
ORCID 0000-0002-9187-0196

Model of the vocal coach professional training in the context of the following studies of the pianist-concertmaster

Relevance of the study. *The article analyzes the state of contemporary art culture with an emphasis on the modernization of special vocational education and the determination of the priority of a competent approach to the training of a competitive specialist. The concept of «vocal coach» is introduced. The conditions focused on updating the motivated direction of obtaining this profile in the context of continuity of the pianist-concertmaster' training are revealed and substantiated. The content and methods of purposeful acquisition of immanent knowledge and skills of «vocal coach» are considered, which ensures the use of all resource possibilities of the learning process. The purpose of the article is to outline the algorithm of mastering the relevant knowledge and skills that are the basic concept of obtaining the specialty «vocal coach». Methodology.* *The methodology of system analysis was applied, which combined the following methods: analytical (thorough research of the process of preparing the musician of this profile in the scientific articles of world music literature on this specialty); comparative (for consideration of theoretical questions in order to determine the essence and structure of the specialty «vocal coach»); hermeneutical (in the interpretation of the concepts of the specialty «vocal coach» and a number of formulations that make it possible to differentiate the analysis of phenomena associated with this performative variety) and observational (observation and self-observation method) (own pedagogical analysis and experiment : analysis of the educational process in the classes of chamber classics (zespół kameralny) of the music educational institutions of Poland (Wroclaw, Katowice, Częstochowa), the music department «Misgav High School» (Israel), the introduction of the masters of the Lviv Mykola Lysenko National Music Academy in the concertmaster class of the vocal coach course*

with the study of foreign languages (4 modules), the basics of vocal at the department of solo and chamber singing (due to pedagogical practice as a vocalist-beginner). **Conclusions.** The necessity of revising the directions of training for a pianist-concertmaster in Ukrainian high school musical institutions in the context of professional continuity of this musician has been stated. On the basis of the argumentation of the need to prepare vocal coach, an algorithm for acquiring the relevant knowledge and skills that are fundamental to this profile is determined. The concept of training vocal coach as a special course or a training course is offered. The introduction of the course is dictated by the urgent need to prepare a competitive specialist.

Keywords: modernization of education, vocal coach, competent approach, sequence, maintenance, methods, knowledge and skills.

Стаття постуила до редакції 29.08.2019, прийнята до друку 29.09.2019.

УДК 78.2; 78.2У

DOI: <https://doi.org/10.33398/2310-0583.2019.45.16.28>

Оксана Фрайт

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА В УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЧНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ ГАЛИЧИНИ (ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

Фрайт Оксана Володимирівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич (Україна). E-mail: oksana_frajt@ukr.net
ORCID 0000-0001-6903-7096

Гендерна проблематика в українській музичній журналістиці Галичини (перша третина ХХ століття)

Феміністичний рух, який зародився в ХІХ столітті в Західній Європі, невдовзі поширився і на Східну Галичину. Одним із проявів фемінізму в галузі музичної культури стали дописи, статті та рецензії, в яких порушувалася гендерна проблематика. Їх авторами були чоловіки і жінки – як професійні музиканти, так і представники інших видів мистецької діяльності.

Станіслав Людкевич, Антін Рудницький, Нестор Нижанківський, Меланія Нижанківська, Галя Левицька, Дарія Віконська